

ARCHEION, T. CXIX  
WARSZAWA 2018  
(ISSN 0066-6041)

RAFAL LEŚKIEWICZ

(Warszawa, Instytut Pamięci Narodowej — Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu)

## ARCHIWA I KOLEKCJE PRYWATNE W ZASOBIE INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ<sup>1</sup>

**Słowa kluczowe:** Instytut Pamięci Narodowej, archiwa osobiste, kolekcje, opracowanie archiwalne, zasób archiwalny, archiwum wyodrębnione

### Wstęp

Instytut Pamięci Narodowej — Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (IPN) to jedna z najmłodszych instytucji państwowych powołanych w wolnej Polsce po 1989 r. Wołą parlamentu w grudniu 1998 r. uchwalono ustawę powołującą IPN do życia. W preambule ustawy zapisano, że zasadniczą rolą Instytutu jest m.in.: „[...] zachowanie Pamięci o ogromie ofiar, strat i szkód poniesionych przez Naród Polski w latach drugiej wojny światowej i po jej zakończeniu..., a także powinność zadośćuczynienia przez nasze państwo wszystkim pokrzywdzonym przez państwo łamiące prawo człowieka [...]”<sup>2</sup>.

IPN to instytucja składająca się początkowo z trzech pionów merytorycznych, następnie — po nowelizacji ustawy o IPN i uchwaleniu nowej ustawy lustracyjnej wiosną 2007 r. — z czterech pionów merytorycznych<sup>3</sup>, a obecnie po kolejnej istotnej zmianie ustawy dokonanej przez parlament wiosną 2016 r. z siedmiu kluczowych biur, z których jedno to Archiwum IPN w Warszawie wraz ze swoimi oddziałowymi biurami rozmieszczonymi na terenie całego kraju

---

<sup>1</sup> W momencie powstawania pierwszej wersji artykułu, autor tekstu był dyrektorem Biura Udośpienia i Archiwizacji Dokumentów (obecnie Archiwum IPN).

<sup>2</sup> Zob. Ustawa o Instytucji Pamięci Narodowej z 18 grudnia 1998 r. — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity: Dz.U. 2007, nr 63, poz. 424, z późn. zm.).

<sup>3</sup> Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. 2007, nr 63, poz. 425, z późn. zm.).

(wcześniej przez 16 lat funkcjonowało pod nazwą Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów — przyp. autora)<sup>4</sup>.

W strukturze archiwów funkcjonujących na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stanowi ono archiwum wyodrębnione, podlegające wyłącznie prezesowi Instytutu Pamięci Narodowej<sup>5</sup>. Działalność archiwalna IPN została precyzyjnie opisana w art. 29 ustawy, który stanowi, że „w zakresie działalności archiwalnej Instytut Pamięci gromadzi, ewidencjonuje, przechowuje, opracowuje, zabezpiecza i udostępnia dokumenty zbrodni oraz dokumenty ukazujące fakty i okoliczności dotyczące losów Narodu Polskiego w latach 1939–1990 i informujące o poniesionych ofiarach i wyrządzonych szkodach, wydaje na ich podstawie uwierzytelnione odpisy, wypisy, wyciągi i reprodukcje przechowywanych dokumentów”.

W archiwach IPN zgromadzono ponad 92 km.b. akt, z czego zasadniczą ich część stanowią materiały wytworzone i zgromadzone przez komunistyczne organy bezpieczeństwa państwa<sup>6</sup>. Panuje potoczne przekonanie, że archiwa IPN to w zasadzie wyłącznie dokumenty wytworzone przez funkcjonariuszy reżimowej policji politycznej czy też będących na jej usługach tajnych współpracowników. Stereotypowe podejście do zasobu Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej sprawia, że w obiegu naukowym pojawiało się wiele krytycznych i zwykle jednostronnych publikacji dotyczących działalności archiwalnej IPN<sup>7</sup>.

To stereotypowe przekonanie jest dalekie od prawdy. Archiwa IPN to wyjątkowa skarbnica wiedzy o losach Polski i Polaków w XX w. Oprócz dokumentów bezpieki przechowujemy m.in. liczne i unikatowe materiały z okresu drugiej wojny światowej, jak również archiwalia dokumentujące życie społeczne w powojennej Polsce<sup>8</sup>.

Wśród ogromu zgromadzonych dokumentów nieznaczną pozycję zajmują archiwa osobiste i kolekcje. W opublikowanym w 2009 r. *Informatorze o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej (stan na 31 grudnia 2008 r.)* wymie-

<sup>4</sup> Ustawa z 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2016, poz. 152, z późn. zm.).

<sup>5</sup> Zob. art. 29 Ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z 14 lipca 1983 r. (Dz.U. 2011, nr 123, poz. 698; nr 171, poz. 1016).

<sup>6</sup> Szczegółowa informacja dotycząca danych statystycznych zob. *Instytut Pamięci Narodowej — Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Informacja o działalności I I 2012–31 XII 2012*, Warszawa 2013, s. 83–130.

<sup>7</sup> Dla przykładu warto zacytować jedną z publikacji opisującą zasób IPN w taki właśnie sposób: D. Lipińska-Nałęcz, *Użytkownik w IPN. Metodyka gromadzenia i opracowania zasobów a problemy udostępniania* [w:] *Bez taryfy ulgowej. Dorobek naukowy i edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej 2000–2010*, red. A. Czyżewski, S.M. Nowinowski, R. Stobiecki, J. Żelazko, Łódź 2012, s. 241–252.

<sup>8</sup> Szerzej zob.: R. Leśkiewicz, *Powstanie i działalność Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej — bilans 11 lat istnienia* [w:] *Wkład archiwistów warszawskich w rozwój archiwistyki polskiej. Zbiór studiów poświęconych warszawskiemu środowisku archiwalnemu*, red. A. Kulecka, Warszawa 2012, s. 190–207.

niono ich 64<sup>9</sup>. Według *Informatora* statystycznie udział odpowiednio archiwów osobistych i kolekcji przedstawiał się następująco: w centrali IPN w Warszawie znajdowało się 25 archiwów osobistych i osiem kolekcji, w Białymstoku zarchiwizowano jedno archiwum osobiste, w gdańskim Oddziale Instytutu Pamięci Narodowej przechowywane były trzy archiwa osobiste i jedna kolekcja. Oddział w Katowicach nie posiadał w swoim zasobie archiwów osobistych, a jedynie dwie kolekcje, podobnie w przypadku Krakowa, który posiadał osiem kolekcji, oraz Rzeszowa, gdzie znajdowało się sześć tego typu zbiorów. W oddziałach łódzkim oraz szczecińskim Instytutu Pamięci Narodowej zarchiwizowano po jednym archiwum osobistym. Z kolei archiwum w Lublinie miało jedno archiwum osobiste i jedną kolekcję, zaś Wrocław dysponował czterema archiwami i dwoma kolekcjami.

Na podstawie aktualnych danych zgromadzonych w archiwalnym systemie informatycznym Cyfrowe Archiwum obecnie, tj. na koniec października 2018 r., zewidencjonowano 1180 archiwów osobistych i kolekcji, zawierających w sumie blisko 30 tys. jednostek archiwalnych. Największe archiwa osobiste zawierają nawet ponad 1,8 tys. j.a. Zdecydowana większość z nich zamyka się na 1 j.a., stanowiącej zwyczajowo zbiór luźno powiązanych ze sobą dokumentów.

Zasadniczy przyrost zarejestrowanych archiwów osobistych i kolekcji w okresie 10 lat pokazuje, że aktywność IPN w zakresie pozyskiwania archiwaliów jest niezwykle owocna, a poza tym zwiększył się zasadniczo stopień rozpoznania zasobu archiwalnego, przyczyniając się do fizycznego wyodrębnienia tej kategorii archiwaliów w ramach całego zasobu archiwalnego. Zasadniczo jednak podstawowym kanałem, dzięki któremu trafiają do IPN materiały wypełniające definicję archiwów osobistych i kolekcji, to opracowanie archiwalne zgromadzonych archiwaliów, jak również prywatni darczyńcy, szczególnie ci, którzy przekazują zgromadzone i wytworzone przez siebie materiały, np. w wyniku akcji informacyjnej „Archiwum Pełne Pamięci”<sup>10</sup>.

W prezentowanym artykule dokonano generalnej systematyki obu kategorii archiwaliów. Poniżej omówione zostaną formalnoprawne aspekty gromadzenia, przechowywania i opracowywania archiwów osobistych oraz kolekcji w Instytucie Pamięci Narodowej. Szczególna uwaga zostanie poświęcona kwestiom związanym z udostępnianiem tego rodzaju dokumentów do celów naukowo-badawczych bądź publicystycznych.

W dalszej części zostaną przedstawione metody porządkowania i opracowywania archiwów osobistych i kolekcji. Zaprezentowany zostanie model opisu we wspomnianym informatycznym systemie archiwalnym funkcjonującym w IPN, zwanym Cyfrowe Archiwum<sup>11</sup>. Artykuł zamyka prezentacja najciekawszych ze

<sup>9</sup> Red. J. Bednarek i R. Leśkiewicz, Warszawa 2009.

<sup>10</sup> Szerzej zob.: <<http://archiwumpamieci.pl/>> [dostęp: 31 października 2018].

<sup>11</sup> Szerzej zob.: R. Leśkiewicz, A. Pieczunko, *Inwentarz archiwalny IPN w sieci*, pamięć.pl 2013, nr 1 (10), s. 66–67.

względu na wartość historyczną kolekcji i archiwów osobistych znajdujących się w naszych archiwach rozsianych na terenie całego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem tego, co w nich nietypowe i specyficzne.

Na zakończenie tej części opracowania należy wyraźnie podkreślić, że niniejszy tekst ma charakter raportu przedstawiającego stan faktyczny, opisującego status obu kategorii archiwaliów znajdujących się w zasobie IPN, definiującego podstawowe problemy i prezentującego postulaty związane z opracowaniem tego typu archiwaliów.

### **Status prawny archiwów osobistych i kolekcji w zasobie archiwalnym IPN**

Reguły gromadzenia materiałów archiwalnych przez Instytut Pamięci Narodowej określa cytowana wyżej Ustawa o Instytucie Pamięci Narodowej — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz w niewielkim i ograniczonym zakresie Ustawa o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 z dnia 18 października 2006 r., a także treści tych dokumentów<sup>12</sup>.

Archiwa osobiste i kolekcje stanowią niewielką część zasobu archiwalnego IPN (łącznie obejmują kilkadziesiąt metrów bieżących dokumentów). Oprócz nielicznych przypadków składają się na nie jednostki archiwalne złożone z wybranych tematycznie dokumentów i fotografii. Najwięcej tego typu materiałów przechowywanych jest w centrali IPN w Warszawie. Niektóre z oddziałów IPN w ogóle nie posiadają w swoich zasobach tego typu dokumentacji.

Systematyzując, istnieją cztery okoliczności formalnoprawne, które determinują pojawianie się archiwów osobistych i kolekcji w zasobie Instytutu Pamięci Narodowej.

Po pierwsze, stanowiły one część zasobu archiwalnego Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu — Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, będącej poprzedniczką Instytutu Pamięci Narodowej — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Zgodnie z art. 68. ustawy o IPN z dnia 18 grudnia 1998 r. „Zasób archiwalny dotychczasowej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu — Instytutu Pamięci Narodowej oraz komisji okręgowych staje się zasobem archiwalnym Instytutu Pamięci”.

Po drugie, znalazły się w dokumentacji zgromadzonej przez komunistyczne organy bezpieczeństwa państwa, np. w związku z prowadzonymi przez bezpieczeńkę działaniami, jako np. wynik konfiskaty.

Po trzecie, zostały przekazane przez osoby fizyczne — zarówno wytwórców/właścicieli kolekcji lub archiwów osobistych, jak i ich następców prawnych.

<sup>12</sup> Dz.U. 2007, nr 63, poz. 425, z późn. zm.

Podstawę prawną dla tego typu działań stanowi przepis art. 35 b. ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej. Zgodnie z treścią ustępu 1. „każdy ma prawo załączyć do zbioru dotyczących go dokumentów własne uzupełnienia, sprostowania, uaktualnienia, wyjaśnienia oraz dokumenty lub ich kopie. Dane już zawarte w dokumentach nie ulegają zmianie”.

Dalej w ustępie 2. tego samego artykułu zapisano, że „uzupełnienia, sprostowania, uaktualnienia, wyjaśnienia oraz dokumenty lub ich kopie dołącza się do zbioru dokumentów z oznaczeniem ich w sposób pozwalający na ich odróżnienie od dokumentów zgromadzonych przez Instytut Pamięci w trybie art. 25”.

I wreszcie po czwarte, zostały włączone do zasobu archiwalnego na zasadzie art. 27. ust. 4. ustawy o IPN w związku z art. 28. ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej. Artykuł 27. ustęp 4. stanowi, że: „Prezes Instytutu Pamięci może zażądać wydania także innej dokumentacji niż wskazana w art. 25, niezależnie od czasu jej wytworzenia lub zgromadzenia, jeżeli jest ona niezbędna do wypełnienia zadań Instytutu Pamięci określonych w ustawie”.

Dodatkowe wzmocnienie prerogatyw w tym zakresie ustawodawca przekazał prezesowi IPN w art. 28. Ustęp 1. stanowi, że „każdy, kto bez tytułu prawnego posiada dokumenty zawierające informacje z zakresu działania Instytutu Pamięci, jest obowiązany wydać je bezzwłocznie Prezesowi Instytutu Pamięci”. Z kolei w ustępie 2. wskazano, że „właściciel lub osoba mająca inny tytuł prawny do posiadania dokumentów, o których mowa w ust. 1, jest obowiązana do ich udostępnienia Prezesowi Instytutu Pamięci, na jego żądanie, w celu sporządzenia kopii”.

### **Opracowywanie archiwów osobistych i kolekcji**

Omawiając problematykę opracowywania tego rodzaju dokumentacji, należy w tym miejscu zwrócić uwagę na trudność polegającą na merytorycznym przyporządkowaniu przechowywanych w archiwach IPN zbiorów dokumentów do archiwów osobistych, zbiorów i kolekcji. Charakter gromadzonej przez IPN dokumentacji zorientowanej na dokumentowanie wszelkich form represji wobec obywateli powoduje, że w archiwach instytutu znajdują się materiały niemające jednolitego układu wewnętrznego, jednego twórcy, tematu etc. Zbiory te często charakteryzują się za to różnorodnością form niepowiązanych ze sobą tematycznie dokumentów.

Jak wspomniano na wstępie, dane dotyczące archiwów osobistych i kolekcji znajdują się w opublikowanym w 2009 r. *Informatorze o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej* oraz w systemie informacji archiwalnej Cyfrowe Archiwum. Ze względu na specyfikę zasobu archiwalnego IPN, jak również fakt, że nie jest on jeszcze opracowany (zapewne jeszcze długo nie będzie), przygotowując *Informator*, wyodrębniono działy tematyczne odzwierciedlające

aktotwórców, wśród których jako dział XII wydzielono „Archiwa osobiste i kolekcje”<sup>13</sup>.

W taki sam sposób postąpiono, przygotowując założenia merytoryczne do realizacji obowiązku ustawowego opisanego w art. 5. Ustawy o zmianie ustawy o IPN z dnia 18 marca 2010 r oraz Ustawy o ujawnianiu informacji, polegającego na opublikowaniu przez prezesa IPN w terminie do 31 grudnia 2012 r. inwentarza opisującego zasób na poziomie jednostek archiwalnych w formie, o której zdecyduje Rada IPN<sup>14</sup>. Rada wydała Uchwałę nr 2/12 w sprawie formy inwentarza archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 3 lutego 2012 r., dostępną na stronie internetowej IPN, dzieląc sztucznie zasób archiwalny instytutu na akta o charakterze osobowym i akta o charakterze nieosobowym<sup>15</sup>.

Z oczywistych względów nie było możliwe opublikowanie kompletnego katalogu w tak krótkim terminie, dlatego Rada IPN wydała uchwały wskazujące na konieczność **rozpoczęcia** (podkreślenie — RL) publikacji do 31 grudnia 2012 r., określając jednocześnie terminy publikacji archiwaliów z poszczególnych działów. Materiały wchodzące w skład działu „Archiwa osobiste i kolekcje” zostaną opublikowane w czwartym z pięciu zaplanowanych etapów, przy czym piąty, ostatni etap, obejmuje opis archiwaliów o charakterze osobowym. Opis jednostek archiwalnych niemających charakteru akt osobowych powinien zawierać następujące pola: nazwa zespołu (zbioru) archiwalnego lub wytwórcy materiałów archiwalnych, w tym w języku oryginałów dokumentów, nazwa podzespołu archiwalnego, w tym w języku oryginałów dokumentów (jeżeli istnieje), nazwa serii (jeżeli istnieje), nazwa podserii (jeżeli istnieje), sygnatura IPN, sygnatura mikrofilmu (jeżeli istnieje), sygnatury dawne (jeżeli istnieją), tytuł j.a., kryptonim (jeżeli istnieje), opis j.a. (jeżeli istnieje), forma fizyczna, liczba tomów, liczba kart lub liczba stron (jeżeli można określić), daty skrajne z uwzględnieniem anteriorów i posteriorów (jeżeli można określić), numer rejestracyjny (jeżeli istnieje), miejsce przechowywania dokumentów (nazwa archiwum IPN).

Jednostki archiwalne o charakterze akt osobowych powinny natomiast zawierać kolejno następujące pola: nazwa zespołu (zbioru) archiwalnego lub wy-

<sup>13</sup> Podział zasobu archiwalnego na działy tematyczne przedstawia się następująco: dział I — Organy represji i administracji III Rzeszy Niemieckiej, dział II — Organy represji i administracji Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich, dział III — Cywilne organy bezpieczeństwa państwa, dział IV — Wojskowe organy bezpieczeństwa państwa, dział V — Wojska wewnętrzne, dział VI — Jednostki i administracja wojskowa, dział VII — Cywilne organy wymiaru sprawiedliwości, dział VIII — Wojskowe organy wymiaru sprawiedliwości, dział IX — Więziennictwo, dział X — Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, dział XI — Organy administracji publicznej, urzędy, instytucje, partie i stowarzyszenia, dział XII — Archiwa osobiste i kolekcje, dział XIII — Zbiory. Szczegółowy opis poszczególnych działów archiwum IPN zob.: *Wstęp do Informatora o zasobie archiwalnym IPN...*, s. 25.

<sup>14</sup> Dz.U. 2010., nr 79, poz. 522.

<sup>15</sup> <<http://inwentarz.ipn.gov.pl/zakres-danych>> [dostęp: 1 kwietnia 2013].



twórcy materiałów archiwalnych, w tym w języku oryginałów dokumentów, nazwa podzespołu archiwalnego, w tym w języku oryginałów dokumentów (jeżeli istnieje), sygnatura IPN, tytuł j.a., ograniczony wyłącznie do imienia (imion) i nazwiska (nazwisk), imię (imiona) ojca oraz data i miejsce urodzenia (jeżeli można określić), daty skrajne, z uwzględnieniem anteriorów i posteriorów (jeżeli można określić), forma fizyczna j.a., liczba tomów, liczba kart lub liczba stron (jeżeli istnieją), miejsce przechowywania dokumentów (nazwa archiwum IPN)<sup>16</sup>.

Niezależnie od dostępnego powszechnie w Internecie katalogu w czytelnich IPN udostępniony jest wspomniany już kilkakrotnie system Cyfrowe Archiwum, który obejmuje znacznie szerszy niż prezentowany w sieci rozległy opis archiwaliów, w tym wchodzących w skład archiwów osobistych i kolekcji. Dodatkowo część archiwów osobistych posiada inwentarze kartkowe sporządzone jeszcze w okresie funkcjonowania GKBZpNP, choć jakość ich opracowania pozostawia wiele do życzenia (zwykle w trakcie ich przygotowywania archiwisci nie traktowali tych materiałów jako odrębnej całości wchodzącej w skład np. kolekcji; w istocie koncentrowali się wyłącznie na przypadkowym opisie poszczególnych jednostek, tworząc tak naprawdę katalog).

### Udostępnianie

Materiały archiwalne składające się na archiwa osobiste i kolekcje udostępniane są zgodnie z zasadami opisanymi w ustawie o IPN na takich samych warunkach jak inne dokumenty, np. archiwalia komunistycznych organów bezpieczeństwa. Mogą być bez żadnych ograniczeń udostępniane badaczom i dziennikarzom. Warto przypomnieć, że w zakresie ustawowej działalności IPN był wprost zwolniony ze stosowania przepisów Ustawy o ochronie danych osobowych z 1997 r.<sup>17</sup> W przyjętych, po wejściu w życie nowych unijnych regulacji prawnych (tzw. RODO — Rozporządzenie o ochronie danych osobowych — RL), rozwiązaniach polskich dotyczących ochrony danych osobowych, IPN również nie stosuje ochrony danych znajdujących się w dokumentach przekazanych do zasobu archiwalnego<sup>18</sup>. Należy jednak zauważyć, że zgodnie z art. 36. ust. 5. ustawy na korzystającym ciąży odpowiedzialność za sposób wykorzystania udostępnionych dokumentów.

<sup>16</sup> Istotna zmiana w zakresie prezentacji danych o zasobie archiwalnym, w tym w szczególności dotyczących prezentowanych jednostek archiwalnych wchodzących w skład poszczególnych zespołów archiwalnych, nastąpiła na początku 2017 r. Wówczas na mocy decyzji nowego Kolegium IPN rozszerzono zakres prezentowanych w Inwentarzu publicznym pól opisu na poziomie każdej jednostki archiwalnej. Szerzej zob.: <<https://inwentarz.ipn.gov.pl/zakres-danych>> [dostęp: 2 listopada 2018].

<sup>17</sup> Art. 71. Ustawy o Instytucji Pamięci Narodowej z 18 grudnia 1998 r. — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

<sup>18</sup> Ustawa z 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. 2018, poz. 1000).

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że w wypadku archiwów osobistych lub kolekcji, które zostały zarekwirowane przez komunistyczne służby bezpieczeństwa i trafiły do archiwów IPN wraz z materiałami operacyjnymi wytworzonymi przez te służby, stworzono ekstraordynaryjne rozwiązanie, pozwalające na zwrot tego typu materiałów prawowitym właścicielom lub ich następcom prawnym. Pozwala na to przepis art. 34. ust. 5. ustawy o IPN, który stanowi, że „na pisemny wniosek osoby, o której mowa w art. 33 ust. 2, Instytut Pamięci wydaje znajdujące się w jego archiwum przedmioty, które w momencie utraty stanowiły jej własność lub były w jej posiadaniu”. Natomiast zgodnie z ust. 6. tego samego artykułu „przed wydaniem przedmiotów Instytut Pamięci może sporządzić i zachować ich kopie; o fakcie tym należy poinformować wnioskodawcę”.

### **Charakterystyka archiwów osobistych i kolekcji**

Warto raz jeszcze podkreślić, że na dział Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej o nazwie Archiwa osobiste i kolekcje składa się obecnie, tj. według stanu na koniec października 2018 r. (przypis autora), ponad 1180 kolekcji i archiwów osobistych. Generalnie wśród dokumentacji tego działu znajdują się m.in. materiały dotyczące drugiej wojny światowej: NSZ, AK, łagrów, powstania warszawskiego, robót przymusowych, okupacji hitlerowskiej i sowieckiej, partyzantki antyhitlerowskiej i antysowieckiej, obozów koncentracyjnych, ścigania zbrodniarzy hitlerowskich, UPA oraz stosunków polsko-ukraińskich. Są tu również kopie akt dotyczących funkcjonariuszy Gestapo, materiały odnoszące się do działalności NSZZ „Solidarność”, rozwoju struktur opozycji antysystemowej w Polsce, prywatne księgozbiory, prace naukowe, artykuły, opracowania historyczne, broszury o charakterze propagandowym, czasopisma, wspomnienia i relacje, fotografie — osobiste, miejsc zbrodni, członków AK, o tematyce żydowskiej, katyńskiej, z wydarzeń na wybrzeżu w 1970 r., a także medale, odznaczenia i ordery, prasa podziemna, wydawnictwa bezdebitowe, grypsy więzienne, plakaty i afisze, materiały z nasłuchów radiowych, materiały dotyczące różnych organizacji i stowarzyszeń, książki zawierające informacje o więźniach obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen.

Jeżeli chodzi o postać fizyczną, dominują akta papierowe (w tym także dokumenty pergaminowe). Często występują również fotografie (fotokopie) i mikrofilmy. W archiwach osobistych i kolekcjach zdarzają się też przedmioty, tj. medale, ordery i odznaczenia.

Daty skrajne obejmują lata 1893–2018. W metrach bieżących to ponad 30 m.b. Przeliczając ten dział naszego archiwum na jednostki archiwalne, otrzymamy liczbę blisko 30 tys. Dokumenty w zdecydowanej większości są sporządzone w języku polskim. Poza tym dosyć często spotyka się materiały w ję-



zykach angielskim, francuskim, hebrajskim, litewskim, niemieckim, rosyjskim i ukraińskim.

Wśród najciekawszych archiwów osobistych i kolekcji mających charakter typowych i specyficznych można wymienić kilkanaście. W zasobie centrali IPN znajduje się Archiwum osobiste Karla Fischera<sup>19</sup>, obejmujące 18 jednostek inwentarzowych, co daje łącznie ok. 0,3 m.b. dokumentacji z lat 1914–1944. Całość dokumentacji jest spisana w języku niemieckim. Karl Fischer był dowódcą Komendantury Polowej (*Feldkommando*) 516 w departamencie Haute-Marne (Francja), odkomenderowanym w 1942 r. w okolice Orszy (ZSRS). Znajdujące się w zasobie Instytutu Pamięci Narodowej jego archiwum osobiste zawiera m.in. akta procesowe w sprawie wypłacenia odszkodowania przez koksownię w Białym Kamieniu, korespondencję prywatną i rodzinną, konspekty wykładów, opracowania, przemówienia okolicznościowe oraz broszury o charakterze wojskowym i propagandowym. Ponadto wśród zgromadzonych materiałów można znaleźć dokumentację *Feldkommando* 516. Są to przede wszystkim: rozkazy dzienne, instrukcje i odezwy, wytyczne dotyczące wprowadzenia zmian w administracji francuskiej oraz sprawowania nad nią nadzoru, raporty z inspekcji oraz sprawozdania ze spotkań z szefami kantonów w departamencie Haute-Marne, sprawozdania i korespondencja dotycząca spraw organizacyjno-administracyjnych na zajętych przez Niemców terenach ZSRS. Omawiane archiwum osobiste posiada inwentarz książkowy.

Innym niezwykle interesującym archiwum osobistym jest dokumentacja pozostała po wyjątkowo okrutnym zbrodniarzu wojennym Arthurze Greiserze<sup>20</sup>. Spuścizna archiwalna znajdująca się w Archiwum IPN obejmuje jedynie 10 jednostek inwentarzowych, co stanowi 0,06 m.b. Dokumenty pochodzą z lat 1915–1943. Arthur Greiser (1897–1946) był nazistowskim politykiem, *Obergruppenführerem* SS, prezydentem Senatu Wolnego Miasta Gdańska, namiestnikiem Rzeszy w Kraju Warty. W 1946 r. został skazany przez Najwyższy Trybunał Narodowy na karę śmierci, którą wykonano. Materiały zawierają listy oraz karty pocztowe Arthura Greisera, adresowane m.in. do rodziców z lat 1915–1919 i Ingrid Greiser z lat 1937–1943, jak również fotografie osobiste. Wszystkie dokumenty są pisane w języku niemieckim. Archiwum osobiste posiada inwentarz kartkowy.

Zgoła odmienny charakter mają dokumenty składające się na Archiwum osobiste Adama Poszwińskiego<sup>21</sup>. Adam Poszwiński był członkiem organizacji konspiracyjnej „Ojczyzna”, kierownikiem Wydziału Gospodarki w biurze Delegatury Rządu na Kraj, łącznikiem między władzami okupacyjnymi a 111 polskimi

<sup>19</sup> Szerzej zob.: hasło nr 1028 [w:] *Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej...*, s. 415–416.

<sup>20</sup> Szerzej zob.: hasło nr 1030, *ibidem*, s. 416.

<sup>21</sup> Szerzej zob.: hasło nr 1041, *ibidem*, s. 419.

zakładnikami internowanymi w Poznaniu w latach 1939–1940<sup>22</sup>. Dokumentacja zgromadzona przez A. Poszwińskiego pochodzi z lat 1912–1940 i obejmuje 0,13 m.b. Wśród zachowanych materiałów można znaleźć m.in. kopię pierwszego zarządzenia władz okupacyjnych Poznania z 10 września 1939 r. w sprawie internowania zakładników polskich, listy imienne zakładników, regulamin porządkowy dla zakładników, oświadczenia zakładników, podania rodzin zakładników o zwolnienie z obozu, wycinki prasowe z prasy okupacyjnej itp. Dokumenty są pisane po polsku i niemiecku. Archiwum posiada inwentarz kartkowy.

Niezwyczajnie ciekawym i mającym olbrzymią wartość historyczną jest Archiwum osobiste Jana Sehna<sup>23</sup>. Obejmuje ono dokumentację wytworzoną w latach [1938] 1945–1965, na którą składają się 142 j.a. obejmujące 2,08 m.b.

Jan Sehn był przewodniczącym Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Krakowie oraz kierownikiem Działu Dokumentacji Państwowego Muzeum w Oświęcimiu. Ponadto pełnił funkcję pełnomocnika ministra sprawiedliwości ds. ścigania zbrodniarzy niemieckich, m.in. w zakresie przeprowadzania czynności śledczych w sprawach karnych przeciwko zbrodniarzom wojennym, gromadzenia i zabezpieczenia materiałów dowodowych, a także ścigania i ekstradycji przestępców wojennych<sup>24</sup>.

Wśród zachowanych materiałów dominuje dokumentacja dochodzeniowa dotycząca zbrodni popełnionych w latach 1939–1945, m.in. protokoły zeznań świadków oraz osób oskarżonych o przestępstwa wojenne, ekspertyzy i opinie biegłych, protokoły ekshumacji zwłok, protokoły oględzin, dokumentacja fotograficzna miejsc zbrodni i materiałów dowodowych. Archiwum uzupełnia dokumentacja niemiecka zebrana w czasie wykonywania czynności śledczych, w tym m.in. fotokopie i tłumaczenia korespondencji prywatnej Amona Gotha, byłego komendanta obozu koncentracyjnego Kraków–Płaszów, oraz wyciągi z akt wojennych procesów karnych przeciwko zbrodniarzom wojennym, m.in. z procesu załogi obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu oraz byłego komendanta obozu Rudolfa Hössa. Dodatkowo uzupełnieniem tej dokumentacji są imienne listy: funkcjonariuszy i urzędników niemieckich z terenu Generalnego Gubernatorstwa, osób oskarżonych o przestępstwa wojenne oraz zbrodniarzy wojennych ekstradowanych do Polski.

W ramach zgromadzonej przez Jana Sehna dokumentacji przechowywanej przez IPN znajdują się materiały z jego działalności w ZBoWiD oraz w Mię-

<sup>22</sup> Adam Poszwiński (1881–1942), dziennikarz i polityk chadecji, członek Chrześcijańsko-Narodowego Stronnictwa Pracy i uczestnik powstania wielkopolskiego, aresztowany 9 lipca 1941 r. w Poznaniu, osadzony w Forcie VII, stracony najprawdopodobniej w lipcu 1942 r.

<sup>23</sup> Szerzej zob.: hasło nr 1046 [w:] *Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej...*, s. 420.

<sup>24</sup> Jan Sehn (1909–1965), doktor prawa i profesor nadzwyczajny na Uniwersytecie Jagiellońskim, w latach 1945–1947 sędzia śledczy. Przygotowywał akt oskarżenia Rudolfa Hössa. W 1949 r. został kierownikiem Instytutu Ekspertyz Sądowych (IES) w Krakowie. Po jego śmierci od 1966 r. IES przyjął imię Jana Sehna.

dzynarodowym Komitecie Oświęcimskim w sprawach odszkodowań dla ofiar wojny oraz zapobiegania przedawnieniu zbrodni niemieckich. Uzupełnieniem są kopie recenzji Jana Sehna do „Zeszytów Oświęcimskich” wydawanych przez Państwowe Muzeum w Oświęcimiu, korespondencja dotycząca publikacji wspomnień Rudolfa Hössa, teksty odczytów radiowych, referatów i inne, materiały z prasy polskiej i zagranicznej na temat m.in. Adolfa Eichmanna, jego działalności, aresztowania i procesu karnego przed sądem w Izraelu w 1961 r. Dokumenty są pisane w języku polskim, niemieckim i angielskim. Archiwum posiada inwentarz kartkowy.

Powyżej zaprezentowano najciekawsze materiały z omawianej kategorii przechowywane w archiwum w Warszawie. Równie interesujące archiwa osobiste i kolekcje znajdują się w oddziałach IPN. Dla przykładu w gdańskim oddziale IPN znajduje się Kolekcja Kazimierza Bućko<sup>25</sup>. Chronologicznie materiały te obejmują lata 1939–1990. Wśród blisko 3 m.b. dokumentacji znajdują się archiwalia dotyczące wołkowyszczan i historii powiatu wołkowyskiego. Są to kopie map powiatu i zapiski odręczne, jak również materiały dotyczące Stowarzyszenia Rodzin Ziemi Wołkowyskiej oraz członków organizacji Związku Polaków na Białorusi. Uzupełnieniem tej dokumentacji są wspomnienia, zdjęcia cmentarzy, nagrobków, kościołów, członków Armii Krajowej oraz czasopisma. Całość dokumentacji jest w języku polskim. Podstawą ewidencji archiwalnej jest spis zdawczo-odbiorczy.

W zasobie oddziału katowickiego IPN znajduje się z kolei niewielka, bo obejmująca tylko 1 j.a., Kolekcja Teodora Dudka z lat 1921–1937<sup>26</sup>. Zawiera ona dokumenty z okresu plebiscytu i powstań śląskich, m.in. rozkazy wojskowe i wykaz oddanych głosów podczas plebiscytu.

Krakowski oddział IPN posiada z kolei najobszerniejsze archiwum osobiste, tj. Archiwum osobiste Andrzeja Zagórskiego<sup>27</sup>. Liczy ono 10 807 j.a. (15,3 m.b.) i obejmują lata 1928–2001. Na zgromadzoną w tym archiwum dokumentację składają się materiały i relacje dotyczące działalności konspiracji niepodległościowej w Małopolsce. Wśród pierwszej grupy archiwaliów znajdują się np. fotokopie i odpisy odręczne dokumentów z Archiwum Wojskowego Instytutu Historycznego z lat 1940–1969, kserokopie materiałów „Ruchu” — komórki wywiadowczo-dywersyjnej Inspektoratu AK Rzeszów z lat 1939–1947, fotokopie dokumentów Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich, a także

<sup>25</sup> Szerzej zob.: hasło nr 1447 [w:] *Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej...*, s. 557.

<sup>26</sup> Szerzej zob.: hasło nr 1747, *ibidem*, s. 659.

<sup>27</sup> Szerzej zob.: hasło nr 1966, *ibidem*, s. 729. Andrzej Zagórski ps. „Mścisław” (1926–2007), żołnierz Armii Krajowej i historyk, autor siedmiu książek, twórca i redaktor „Zeszytów Historycznych WIN-u”, redaktor *Małopolskiego słownika biograficznego uczestników działań niepodległościowych 1939–1956*, w 2002 r. uhonorowany nagrodą „Kustosz Pamięci Narodowej”, przyznawaną przez Instytut Pamięci Narodowej.

fotokopie dokumentów Archiwum Placówki Strzyżów-Niebylec AK oraz z Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego z lat 1942–1967 (m.in. Okręg BCH Kraków, Podokręg BCH Rzeszów, Obwód BCH Brzozów, Obwód BCH Jarosław, Obwód BCH Kolbuszowa, Obwód BCH Łańcut, Obwód BCH Nisko, Obwód BCH Przeworsk, Obwód BCH Przemyśl, Obwód BCH Rzeszów, Obwód BCH Tarnobrzeg), odpisy odręczne dokumentów z Archiwum Zakładu Historii Partii przy Komitecie Centralnym PZPR.

Drugą grupę materiałów stanowią fotokopie dokumentów sądowych, m.in. postanowienia o oskarżeniu, protokoły przesłuchań i zeznań, akty oskarżenia, protokoły rozprawy sądowej, wyroki sądowe wojskowych sądów rejonowych (w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Kielcach z siedzibą w Radomiu, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Rzeszowie, Warszawie, Wrocławiu), Sądu Marynarki Wojennej w Gdyni, WSO w Krakowie i Lublinie, sądów wojewódzkich w Krakowie, Kielcach, Lublinie i Rzeszowie, Sądu Okręgowego w Łodzi, wojskowych sądów garnizonowych w Katowicach i Rzeszowie.

Do trzeciej grupy zaliczymy fotografie członków jednostek organizacyjnych Armii Krajowej (Okręg AK Lwów, Obwód AK Rzeszów, Obwód AK Jarosław, Obwód AK Dębica, Obwód AK Przeworsk, Obwód AK Nisko, Obwód AK Tarnów, Obwód AK Kolbuszowa, Obwód AK Łańcut, Obwód AK Sanok, Obwód AK Krosno, Obwód AK Jasło, Obwód AK Brzozów, Obwód AK Przemyśl, Inspektorat AK Mielec, Inspektorat AK Jasło, Inspektorat AK Rzeszów, Inspektorat AK Nowy Sącz) oraz zdjęcia przedstawiające osoby zesłane do łagrów.

Jako czwartą grupę archiwaliów można wyodrębnić wycinki prasowe i prasę konspiracyjną, w tym: „Biuletyn Informacyjny”, „Biuletyn Informacyjny Małopolski”, „Czata”, „Czyn. Biuletyn Informacyjny”, „Głos Ludu”, „Głos Polski. Organ Walki z Propagandą Wroga”, „Insurekcja”, „Kosynier”, „Ku wolności”, „Myśl Chłopska”, „Na czasie”, „Na posterunku”, „Odwet. Biuletyn Informacyjny”, „Orzeł Biały”, „Przegląd Polski”, „Przez walkę do zwycięstwa”, „Racławice”, „Reforma. Dwutygodnik Ideowo-Polityczny”, „Ruch Polski”, „Rzeczpospolita Polska”, „Służba Kobiet”, „Świt”, „W służbie ojczyzny”, „Walka”, „Warszawski Głos Narodowy”, „Wiadomości”, „Wiadomości Bieżące”, „Wiadomości Informacyjne”, „Wiadomości Polskie”, „Wieści”, „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej”, „Żołnierz Obywatel”, „Żołnierz Polski”, „Żołnierz Polski w Drugiej Wojnie Światowej”.

W tej grupie dokumentów znajdziemy także prasę emigracyjną, tj.: „Dziennik Polski”, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza”, „Jutro Polski”, „Ku wolnej Polsce”, „Lekarz Polski na Wschodzie”, „Nowa Polska”, „Odsiecz. Polska Walcząca w Ameryce”, „Polska Walcząca. Żołnierz Polski na Obczyźnie”, „Tygodnik Polski”, „W drodze”, „W marszu”, „Wiadomości”.

Na ostatnią grupę archiwaliów składa się zbiór zwartych i ulotnych druków konspiracyjnych i emigracyjnych.

Dokumenty znajdujące się w Archiwum osobistym Andrzeja Zagórskiego są sporządzone głównie w językach polskim, niemieckim, ukraińskim i rosyjskim. Podstawą ewidencji archiwalnej jest spis zdawczo-odbiorczy.

Rzeszowski oddział IPN przechowuje materiały korespondujące z Archiwum osobistym Andrzeja Zagórskiego. Są to grypsy więzienne Łukasza Cieplińskiego<sup>28</sup>, zgromadzone w ramach Kolekcji Łukasza Cieplińskiego<sup>29</sup>. Pochodzą one z lat 1950–1951 i tworzą 1 j.a.<sup>30</sup>

Na koniec warto zwrócić uwagę na Archiwum osobiste Romana Korab-Żebryka<sup>31</sup>. Jest to drugie co do wielkości archiwum o charakterze osobistym znajdujące się w zasobie Instytutu Pamięci Narodowej — obejmuje 7,2 m.b., na które składa się 396 j.a. zawierających dokumenty z lat 1900–1999<sup>32</sup>.

Materiały zostały przekazane do wrocławskiego oddziału IPN przez żonę twórcy archiwum, Teodorę Korab-Żebryk. Składa się na nie spuścizna naukowa dr. Romana Korab-Żebryka, w tym opracowania, artykuły, referaty, recenzje, wywiady, przemówienia okolicznościowe, prace literackie, materiały warsztatowe (także liczne fotografie) dotyczące m.in. historii Armii Krajowej na Wileńszczyźnie i Nowogrodzycy oraz biografii gen. Stefana Roweckiego „Grota”. Dodatkowo, w ramach archiwum znajduje się dokumentacja dotycząca działalności wydawniczej i społeczno-politycznej R. Korab-Żebryka, poza tym korespondencja, recenzje prac twórcy oraz materiały rodzinne.

Dokumenty występujące w tym Archiwum osobistym Romana Korab-Żebryka są sporządzone w językach polskim, rosyjskim, niemieckim i litewskim. Podstawą ewidencji archiwalnej jest spis zdawczo-odbiorczy.

### Zakończenie

Niniejszy artykuł należy traktować jako pierwszą i nieco skróconą systematykę, jak również wstęp do badań nad archiwami osobistymi i kolekcjami

<sup>28</sup> Łukasz Ciepliński ps. „Pług”, „Ostrowski”, „Ludwik”, „Apk”, „Grzmot”, „Bogdan” (1913–1951), żołnierz Organizacji Orła Białego, ZWZ-AK, Nie, prezes IV Komendy Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość, zabity 1 marca 1951 r. w więzieniu na Mokotowie, Kawaler Orderu Orła Białego. W 2013 r. otrzymał pośmiertnie awans na stopień pułkownika.

<sup>29</sup> Szerzej zob.: hasło nr 2615 [w:] *Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej* ..., s. 953.

<sup>30</sup> E. Jakimek-Zapart, *Nie mogłem inaczej żyć. Grypsy Łukasza Cieplińskiego z celi śmierci*, Kraków 2008.

<sup>31</sup> Roman Korab-Żebryk (1916–2004), historyk, dowódca 1. Wileńskiej Brygady Armii Krajowej, autor książek: *Historia 1 Brygady Wileńskiej Armii Krajowej Komendy Okręgu Wileńskiego. Relacja dowódcy; Operacja Wileńska AK; Biała Księga: W obronie Armii Krajowej na Wileńszczyźnie*. Więcej na ten temat zob.: T. Balbus, „Korab”. *Wilniuk klasyczny. Doktor Roman Korab-Żebryk (1916–2004). Biografia Wilnianina, oficera Armii Krajowej, więźnia NKWD, historyka Polski Podziemnej (na tle dziejów XX wieku)*, Wrocław 2012.

<sup>32</sup> Szerzej zob.: hasło nr 3099 [w:] *Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej* ..., s. 1113–1114.

przechowywanymi w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej. W dotychczasowej praktyce archiwalnej te materiały były prawie zupełnie pomijane. Priorytetem bowiem było, i jest nadal, archiwalne uporządkowanie i opracowanie dokumentacji wytworzonej przez komunistyczne organy bezpieczeństwa państwa. IPN funkcjonuje niecałe 18 lat, z czego przez pierwszych sześć gromadził materiały niezbędne do realizacji statutowych obowiązków. Od zaledwie kilku lat trwają prace nad gruntownym opracowaniem archiwaliów.

Jestem przekonany, że materiały znajdujące się w archiwach osobistych i kolekcjach przechowywanych w IPN są wyjątkowym źródłem wiedzy o Polsce i Polakach w XX w. Powyżej starałem się to przedstawić, odwołując się do przykładów konkretnych zespołów archiwalnych. Jako archiwum będące częścią składową Instytutu Pamięci Narodowej jesteśmy na początku drogi, która — mamy nadzieję — w niedalekiej przyszłości doprowadzi nas do pełnego opracowania wszystkich tego typu materiałów znajdujących się w naszych archiwach, co zaowocuje powstaniem licznych przewodników.

Cieszę się więc, że zorganizowana w kwietniu 2013 r. przez Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych i Polską Akademię Nauk konferencja naukowa poświęcona problematyce archiwów osobistych i kolekcji, której pokłosem jest m.in. ten artykuł, rozwija naukową dyskusję nad archiwami osobistymi i kolekcjami oraz przynosi wiele niezwykle przydatnych wskazówek, w jaki sposób tego typu materiały traktować.

### Bibliografia

- Archiwum pełne pamięci*, dostępny w Internecie <<http://archiwumpamieci.pl/>> [dostęp: 31 października 2018].
- Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu* (stan na dzień 31 XII 2008 r.), red. J. Bednarek i R. Leśkiewicz, Warszawa 2009.
- Instytut Pamięci Narodowej — Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Informacja o działalności I I 2012–31 XII 2012*, Warszawa 2013.
- Inwentarz archiwalny*, dostępny w Internecie <<http://inwentarz.ipn.gov.pl/zakres-danych>> [dostęp: 1 kwietnia 2013; 2 listopada 2018].
- Leśkiewicz R., *Powstanie i działalność Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej — bilans 11 lat istnienia* [w:] *Wkład archiwistów warszawskich w rozwój archiwistyki polskiej. Zbiór studiów poświęconych warszawskiemu środowisku archiwalnemu*, red. A. Kulecka, Warszawa 2012, s. 190–207.
- Leśkiewicz R., Pieczunko A., *Inwentarz archiwalny IPN w sieci*, pamięć.pl, nr 1 (10)/2013, s. 66–67.
- Lipińska-Nałęcz D., *Użytkownik w IPN. Metodyka gromadzenia i opracowania zasobów a problemy udostępniania* [w:] *Bez taryfy ulgowej. Dorobek naukowy i edukacyjny Instytutu Pamięci*



*Narodowej 2000–2010*, red. A. Czyżewski, S.M. Nowinowski, R. Stobiecki, J. Żelazko, Łódź 2012, s. 241–252.

Ustawa o Instytucie Pamięci Narodowej z dnia 18 grudnia 1998 r. — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity: Dz.U. 2007, nr 63, poz. 424, z późn. zm.).

Ustawa o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z dnia 14 lipca 1983 r., Dz.U. 2011, nr 123, poz. 698; nr 171, poz. 1016.

Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych, Dz. U. 2018, poz. 1000.

Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, Dz.U. 2007, nr 63, poz. 425, z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej — Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2016, poz. 152, ze zm.

**Keywords:** Institute of National Remembrance, personal archives, collections, archive analysis, archival fonds, stand-alone archive

**Mots-clés :** Institut de la mémoire nationale (IPN), archives personnelles, collections, classement, fonds d'archives, archives séparées

**Ключевые слова:** Институт национальной памяти, личные архивы, коллекции, архивная обработка, архивный фонд, выделенный архив

Rafał Leśkiewicz, *Private Archives and Collections in the Archival Fonds of the Institute of National Remembrance*. Personal archives and collections constitute a modest yet significant part of the archival fonds of the Institute of National Remembrance. They complement the rest of the collection, which consists of materials produced or collected by Poland's security services during the communist period. Due to their specificity and origin, they constitute a remarkably interesting group of archival sources popular with scholars of the contemporary history of Poland.

The article focuses on the formal and legal aspects of collecting, analysing and making available personal archival materials from personal collections and archives. Special focus is given to the circumstances in which such materials could be acquired by the Archive and the legal regulations governing such acquisitions. The author also presents the rules of sharing such archival materials, noting that, in principle, they are available to researchers and journalists without major restrictions. The most interesting personal archives and collections available in the Archive of the Warsaw and other field branches of the Institute are also presented.

Rafał Leśkiewicz, *Archives et collections privées dans les fonds d'archives de l'institut de la mémoire nationale (IPN)*. Les archives et collections personnelles constituent une partie infime, mais significative des fonds d'archives de l'Institut de la mémoire nationale. Elles complètent la partie principale des fonds sous forme de documents créés ou réunis par les agences de sécurité de l'état communiste. En raison de leur spécificité et de leur origine, elles constituent un ensemble d'archives extrêmement intéressant, dans lesquels puisent volontiers les spécialistes de l'histoire de Pologne la plus récente.

L'article se concentre sur les aspects formels et juridiques liés à la collection d'archives faisant partie des archives privées et des collections, les principes de leur classement et de leur communication. Il est avant tout stipulé dans quelles circonstances et sur la base de quelles dispositions ce type de document peut se retrouver dans les Archives de l'IPN. Les règles de communication de ce type d'archives ont également été présentées, indiquant qu'elles sont généralement disponibles sans restriction majeure pour les chercheurs et les journalistes. Les archives et les collections personnelles les plus intéressantes se trouvant dans les archives de l'Institut à Varsovie ainsi que dans les unités de terrain (les archives régionales opérant au sein des différentes antennes de l'IPN) ont également été examinées.

Рафал Леськевич, *Архивы и частные коллекции в фондах Института национальной памяти*. Личные архивы и коллекции являются небольшой, но значительной частью архивных материалов в Институте национальной памяти. Они дополняют основную часть собраний в виде материалов, созданных или собранных коммунистическими органами безопасности государства. С точки зрения их специфики, а так же происхождения, они являются необычайно интересной группой архивных материалов, к которым часто обращаются исследователи современной истории Польши.

В статье сосредоточено внимание на формально-правовых аспектах, связанных со сбором архивных материалов, которые входят в состав личных архивов и коллекций, принципами работы с ними и предоставления к ним доступа. Указано, прежде всего, при каких обстоятельства и на основании каких положений такого типа материалы могут появиться в Архиве ИИП. Представлены также правила предоставления доступа к такого типа архивным материалам, обращая внимание на то, что эти материалы, в принципе, доступны без больших ограничений для исследователей и журналистов. Обсуждены также самые интересные среди личных архивов и коллекций, находящихся как в Архиве Института в Варшаве, так и в других структурных подразделениях, действующих в рамках отдельных отделений ИИП.